

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

БУТКО ЮЛІЯ ЛЕОНІДІВНА

УДК 141.1(093):292

КОНЦЕПЦІЯ ДУХОВНОЇ ТРАНСГРЕСІЇ В ДАОСЬКІЙ АНТРОПОМІСТИЦІ

09.00.05 – історія філософії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Слов'янськ – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Мозговий Леонід Іванович,
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ),
завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Петрушов Володимир Миколайович,
Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків),
завідувач кафедри філософії та соціології;

кандидат філософських наук
Чичков Анатолій Григорович,
Державний вищий навчальний заклад
«Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро),
завідувач кафедри філософії.

Захист відбудеться 28 грудня 2018 року о 11.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 12.112.02 у Державному вищому навчальному закладі «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://ddpu.edu.ua/> та в бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» за адресою: 84116, Донецька область, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Автореферат розіслано 28 грудня 2018 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

А. О. Карпенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Становлення та еволюція неklasичної раціональності засвідчили потребу в методологічному оновленні наукового мислення, особливо в галузях гуманітарного знання, де предметом досліду постають ідеальні форми культури. Ключовий напрям подолання європоцентристських моделей класичної гуманітарної науки стосується дослідження унікальних форм інтелектуальної творчості в широкому глобальному горизонті засобами саме неklasичних теорій, які здатні уможливити перехід від об'єктивного дескриптивізму до феноменологічної герменевтики реальних практик суб'єктивації індивіда, розроблених в різноманітних культурах. Особливу цікавість викликають інтелектуальні практики, де присутній виразний компонент філософування, наприклад, даоський містицизм, який поєднує раціоналізм та містику в унікальному синтезі, принципово відмінному від аналогів європейської культури.

Дослідження еволюції уявлень даоських мислителів щодо природи містичного досвіду засобами академічної гуманітарної науки вже давно вичерпані та потребують радикального методологічного оновлення. Джерелом такого оновлення постає концептуалізація дотеоретичних, зокрема містичних, уявлень за допомогою понять новітнього філософського мислення. У контексті філософського постмодернізму трансгресія постає засобом концептуального подолання методологічних редуцій традиційних моделей метафізичного та діалектичного мислення, що здатен конституювати новітні форми розуміння синтезу гетерогенних елементів буття. Трансгресія як альтернатива статичній метафізиці тотожності та дуалістичній моделі класичної діалектики становить зручний засіб переосмислення уявлень щодо сутності містичного синтезу, що є універсальною змістовою складовою синкретичних світоглядних систем.

В умовах, які наразі позначені процесом глобалізації, інтеграції різноманітних суспільств в єдиний полікультурний простір, зокрема і євроінтеграційної стратегії нашої країни, стають актуальними проблеми порозуміння та співіснування, вирішення яких полягає у подоланні логоцентричних імплікацій західної культури засобами трансгресії, як інструмента пізнання, через який особистість здатна і може усвідомити, що Інший не є Чужий, а такий, який здатен наповнювати її сенс існування.

Даосизм як філософсько-релігійна течія має значний вплив на сучасну культуру країн Східної Азії, історична спадщина яких генетично пов'язана з китайською традицією. Навіть в нашій країні з'явилася величезна безліч клубів, спеціальних шкіл вивчення східної філософії, духовної культури, які мають не аби який вплив на формування нашої ментальності. Наша країна знаходиться на перетині кордонів між західним і східним світом і тому синкретично синтезує всі духовні надбання різних культур і духовних практик. Тому вивчення даоської духовної антропомістики засобами постструктуралістського і постмодерністського аналізу є достатньо актуальними.

Зазначене зумовлює актуальність вивчення проблематики даоської антропомістики шляхом детального розгляду основних її складових, вирішальною з

яких є трансгресія, яка виступає фіксуєчим феноменом переходу непроходимої границі між можливим та неможливим.

Тематику філософії даосизму досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як А.О. Акімова, О.Б. Гуцуляк, В.О. Кіктенко, О.Л. Ковбан, Е.Б. Лобода, А.Е. Лукьянов, Є.А. Торчинов, С.В. Філонов, Л.І. Юрченко та інші. Однак слід відзначити брак ґрунтовних вітчизняних спеціалізованих досліджень філософії даосизму в контексті прояву концепції духовної трансгресії. Вітчизняна філософська думка наразі не містить ґрунтовних дисертаційних досліджень концепцій духовної трансгресії в даоській антропомістиці. Брак таких досліджень зумовлює необхідність заповнення існуючих лакун в науковій доктрині та проведення спеціалізованих досліджень даної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна праця виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук «Особистість і суспільство в ХХІ столітті: концепції та тенденції розвитку» що входить до плану наукової роботи Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ) (державний реєстраційний номер 0115U003308). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (протокол №5 від 29.01.2015р.)

Мета дослідження полягає в історико-філософській герменевтиці концепції духовної трансгресії в даоському антропомістичному дискурсі.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- визначити поняття трансгресії як засобу історико-філософської герменевтики дискурсу містичного досвіду;
- встановити історичні контури та філософський зміст антропомістики в дискурсі даосизму;
- розкрити онтологічний вимір теоретичних компонентів антропомістичного дискурсу даосизму;
- виявити форми концептуалізації трансгресії в даоській діалектиці;
- дослідити історичні трансформації та модифікації теорії трансгресії в антропомістичному дискурсі даосизму;
- виявити гносеологічний вимір кореляції між даоським концептом містичного синтезу та постструктуралістським поняттям трансгресії;
- дослідити кореляції даоської концепції трансгресії з антропомістицизмом української культури.

Об'єктом дослідження є дискурс даоської антропомістики.

Предметом наукового дослідження є концепція трансгресії як елемент даоської антропомістики.

Теоретична та методологічна основа дисертації. Історико-філософська герменевтика концепту трансгресії в даоській антропомістиці вимагає розробки комплексної методології, заснованої на поєднанні традиційних методів історико-філософського дослідження з елементами епістемології інших галузей філософської науки: філософської антропології, соціальної філософії, етики, естетики та філософії

історії. Поряд із загальними методами наукового дослідження необхідно застосовувати спеціальні прийоми, розроблені у межах Київської світоглядно-антропологічної школи, зокрема екзистенціальній антропології і метаантропології.

Для співставлення концептуальних парадигм трансгресії в історико-культурному та філософському дискурсах використовувався порівняльно-історичний метод дослідження. Системний підхід забезпечив цілісність аналізу даоських уявлень щодо трансгресії в цілому та виявлення їх філософського змісту, логічних засновків та взаємовідношень. Принципи історизму та наступності зумовили об'єктивність дослідження процесу еволюції даоських антропомістичних ідей. Доцільним постало використання прийомів та засобів дослідження інших галузей гуманітарного знання: лінгвістики, соціології, культурології тощо.

Наукова новизна отриманих у результаті дослідження висновків зумовлена тим, що в дисертації:

Уперше:

- постструктуралістське поняття трансгресії використано в якості засобу історико-філософської герменевтики даоського антропомістичного дискурсу, який дозволив виявити іманентний даоському мисленню горизонт подолання бінарно-лінійної моделі діалектики;
- встановлено кореляцію між трьома модифікаціями концепту трансгресії в даоській антропомістиці: енстатичним концептом трансгресії класичного даосизму, концептом трансгресії як внутрішнього екстазу свідомості в даосизмі Чжуан-цзи та концептом трансгресії як зовнішнього екстазу в духовних практиках релігійного даосизму;
- показано, що синкретичне поєднання елементів концептуалізації енстатичної трансгресії, феноменологічної трансгресії та екстатичної трансгресії формує діалектичне підґрунтя концепції внутрішньої алхімії як специфічної пардигми даоського антропомістицизму;
- встановлено, що енстатична модель трансгресії в даоській антропомістиці корелює з хтонічною містиккою як сутнісним елементом української культури;

Уточнено:

- визначення антропомістики в якості саме дискурсу містичного досвіду, яке відкриває можливість виявити онтологічний вимір суб'єктивації містичного досвіду, ідентифікувати семіотичну природу того уявного всесвіту, що має бути інтеріоризованим і утворити трансцендентальний простір внутрішнього споглядання як феноменологічної основи формування містичного досвіду;
- гносеологічний зміст трансгресії в системі даоських духовних практик, який полягає у злитті горизонтів та гармонізації засобів пізнання зовнішнього світу та зосередженості на внутрішніх станах суб'єкта пізнання, яке забезпечується поєднанням елементів метафізики, діалектики і трансгресії;

Одержала подальший розвиток:

- історико-філософська реконструкція онтологічного виміру даоського містицизму, доповнена застосуванням методів феноменології та філософської герменевтики задля експлікації структур становлення містичної свідомості в

духовних даоських практиках.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в розробці навчальних матеріалів з філософських дисциплін, культурології, соціології та політології. Матеріали та висновки дисертації утворюють філософське підґрунтя для подальшого наукового дослідження феномену трансгресії, історії даосизму й антропомістики.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною роботою. Положення та висновки позначені системністю і мають наукову новизну.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження апробовані на таких наукових конференціях: Міжнародна наукова конференція «Особистість і суспільство в XXI столітті : концепції та тенденції розвитку» (Полтава, листопад 2014 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Науковий діалог «Схід-Захід» (Хмельницька область, м. Кам'янець-Подільський, 25 травня 2015 р.), Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2015» (Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, квітень 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Україна-Сербія-Азербайджан-Польща, травень 2015), Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2016» (Київ, КНУ імені Тараса Шевченка, квітень 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Людина, суспільство комунікативні технології» (Харків-Лиман, 2017 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані у 7 статтях, з яких 4 – у фахових виданнях України з філософських наук, 3 – у фахових наукових періодичних виданнях з філософських наук, що індексуються у міжнародних наукометричних базах.

Структура дисертації. Структура дисертації визначається завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, що включають 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 185 сторінок, з них основного тексту – 168 сторінок. Список використаних джерел складається зі 194 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет, мету й завдання дослідження, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, окреслено теоретико-методологічну основу і практичне значення праці.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи історико-філософського дослідження концепту трансгресії в даоській антропомістиці»** узагальнено історіографію наукового пізнання специфіки становлення даоської культури та розроблено відповідної до теми дисертації методологію дослідження, яку підпорядковано базовому припущенню щодо необхідності здійснення «злиття горизонтів» між дискурсом дослідження та досліджуваним дискурсом, яке постає в

концептуальній кореляції між трансгресією та містичним синтезом, між містицизмом і антропомістикою.

У підрозділі 1.1. «Філософська історіографія даоської антропомістики: огляд літератури» проаналізовано літературні джерела з означеної проблематики, що дозволило зробити висновок про відсутність системних робіт, присвячених розкриттю концепції духовної трансгресії в даоській антропомістиці. Тому джерельна база та окреслені в ній ключові поняття можливо розглядати в двох різних, але певним чином пов'язаних напрямках: дослідження сутності трансгресії, в тому числі духовної, та дослідження змістовності даоської антропомістики.

В якості методології філософського аналізу духовної трансгресії обрано діалектичні методи філософського сприйняття. Методологія діалектики узагальнена як розгляд духовної трансгресії з урахуванням її внутрішніх протиріч, змін, розвитку досліджено спираючись на наукові праці Н. Бічуріна, П. Цветкова, С. Георгієвського та інших науковців, що сприяло розвитку теоретичного бачення «Лао-цзи» та розмежуванню базових концептуальних засад його ідей.

Використання теоретичних здобутків таких вчених як Л. Вігер та К. Флуг, сприяють обґрунтуванню власного парадигмального зрізу даоських текстів в контексті їх ідейного розвитку, зв'язку, причин і наслідків, єдності і боротьби протилежностей в концепції духовної трансгресії. Підлягають конструктивній критиці, але вважаються значущими з позиції наукового вкладу в розвиток філософської думки концепції, викладені в наукових працях Ян Хін-Шуна, які отримали продовження в дослідженнях Л. Позднякової.

На сьогодні зарубіжна наука накопичила значну дослідницьку базу в даосознавстві, що дозволяє говорити про сформовану традицію дослідження антропологічних ідей в сучасній історико-філософській традиції, здобутки якої ми прагнули активно використовувати. Водночас, в Україні відсутні дисертаційні та монографічні дослідження даосизму, вітчизняними науковцями написано лише декілька наукових статей на цю тематику.

Відрізняються фундаментальністю філософського світогляду та ґрунтовністю отриманих висновків сучасні дослідження, присвячені методології філософського аналізу, таких вчених як Л. Васильєв, Є. Торчинов, Л. Меньшиков та інших, в яких вирішені важливі науково-практичні завдання виокремлення етапів даосизму, уточнення методології даології, розкриття питань генезису, еволюції та історичного змісту даоської антропомістичної традиції. Саме в теоретичних дослідженнях сучасного періоду вперше застосовано інноваційні методологічні прийоми – залучення сумісних з даоськими джерелами інформації, семантичний аналіз безпосередньо китайських текстів, аналіз даоських текстів в системі китайських культурологічно-філософських здобутків та прийоми ретельного філологічного аналізу даоських джерел.

У підрозділі 1.2. «Концепт трансгресії як засіб історико-філософської герменевтики антропомістичного дискурсу даосизму (методологія дослідження)» узагальнено та обґрунтовано методологічні засади історико-філософської герменевтики концепту трансгресії в даоській антропомістиці.

Критичний огляд наукової літератури дозволив ідентифікувати актуальні тенденції щодо історико-філософського аналізу еволюції даоської світоглядної системи, які засвідчують домінування двох взаємовиключних позицій наукового дослідження ненаукових форм світогляду: об'єктивістський дескриптивізм та суб'єктивістська апологетика. Подолання суперечностей між двома підходами виступає ключовим критерієм розбудови методологічного апарату історико-філософської реконструкції елементів даоської поняттєвої парадигми. Вирішення такого завдання вимагає доповнення класичного археологічного підходу до історії ідей елементами конструктивної герменевтики форм мислення минулих епох засобами сучасного філософського мислення. У контексті цієї дисертації постструктуралістське поняття трансгресії використано в якості засобу історико-філософської герменевтики даоського антропомістичного дискурсу, який дозволив виявити іманентний даоському мисленню горизонт подолання бінарно-лінійної моделі діалектики.

Аналіз наукової літератури засвідчує потребу в історико-філософському застосуванні здобутків сучасної філософії. У контексті цього дослідження ключовими щодо цього завдання постають два методологічні рішення: інтерпретація історії даоського містицизму як еволюції антропомістики та концептуалізація уявлень даоських мислителів про природу містичного синтезу засобами поняття трансгресії.

У другому розділі **«Проблема духовної трансгресії в контексті становлення даоської антропомістики»** досліджено основні історичні віхи розвитку філософської думки в контексті розповсюдження ідей духовної трансгресії. Систематизовано та узагальнено роль духовної трансгресії в ідеях антропомістичної даоської філософії. Особливу увагу зосереджено на духовних практиках як прикладному аспекті реалізації концепції духовної трансгресії, притаманної даоським вченням.

Реалізація визначених у попередньому розділі методологічних рішень вимагає виконання наступних завдань: визначити історико-філософський контур становлення даоської антропомістики; встановити концептуальні кореляції духовної трансгресії в історії даоської антропомістики; виявити логіку розвитку уявлень щодо містичної трансгресії в загальному контексті еволюції даоської антропомістики.

У підрозділі **2.1. «Етапи розвитку даоської антропомістичної традиції»** розкрито витoki даоської антропомістичної традиції, що дозволило здійснити періодизацію її розвитку.

Специфіка еволюції даоської світоглядної системи полягає в синкретичному поєднанні духовно-теоретичної містики з містикою тіла та діяльної практики. Шлях від міфологічної енстатичної містики та філософської містики свідомості раннього та зрілого даосизму до містики релігійного діяння та містики внутрішньої алхімії пізнього даосизму треба відстежити саме в термінах антропомістики, тобто як розвиток практик суб'єктивації індивіда, його введення в систему культурного та суспільного буття.

Трансгресія ж постає центральним елементом містичної онтології, оскільки імплікує момент невизначеності перехідного стану між станами, відкритими до

ідентифікації засобами самосвідомості. Виокремлення ключових системоутворюючих ознак даоської антропомістичної традиції на протязі всього періоду її розвитку дозволило згрупувати характерні риси даної традиції та виявити однорідні ознаки та зламні структурні прояви, що в остаточному сприяло обґрунтуванню наступних етапів: «безсистемного» етап, який тривав з V ст. до н. е. по II ст. н.е., етапу формування даосизму як релігійної системи (II ст. н. е. – VI ст. н.е.), етапу розвитку даоської антропомістичної традиції, що тривав з VII ст. по XII ст. та етапу поширення Вчення Досконалої істини, або Цюаньчжень, який розпочався на рубежі XII і XIII ст. і триває й донині. Вивчення сучасного етапу розвитку даоської антропомістичної думки виступило підґрунтям формування концептуального висновку стосовно того, що даоська антропомістична традиція, як релігійно-філософська система почала власне формування на рубежі нашої ери та триває до сьогодні. При цьому її сучасна концепція утворюється в результаті синтезу вчень Лао-цзи та Чжуан-цзи; доктрин натурфілософів Іньян цзя; концепції «духу» як граничного вираження процесу змін, описаного в «Чжоу і»; вірувань шаманів і магів; уявлень про «безсмертних святих» (сянь, Шень сянь).

Поняття трансгресії уможливорює евристичну реінтерпретацію ключового елементу будь-якої онтології, а саме: сукупності загальних ознак того стану, коли окремі види суцього переживають сутнісне перетворення, набуваючи новітніх якостей. І якщо постструктуралістське поняття трансгресії було народжене з критики гегелівського *Aufhebung*, філософського уявлення про стан зняття логічного протиріччя, то в проекції на дотеоретичні форми мислення концепт трансгресії поцілює в сутнісне осердя релігійної або міфологічної свідомості – уявлення про містичний стан трансформації буття адепта і його єднання з абсолютном. Дослідження еволюції даоських уявлень про містичний синтез дозволило виявити три послідовні модифікації концепту трансгресії в даоській антропомістиці: енстатичний концепт трансгресії класичного даосизму, концепт трансгресії як внутрішнього екстазу свідомості в даосизмі Чжуан-цзи та концепт трансгресії як зовнішній екстаз в духовних практиках релігійного даосизму.

У підрозділі 2.2. «Духовна трансгресія в концептуальній парадигмі даоської антропомістики» розглядаються сутнісні ознаки духовної трансгресії, яка характеризує процес переходу кордону, що описується у філософії як неперехідний, а також досвід, що супроводжує стан цього переходу, результатом чого трансгресивний досвід як вираз сукупних результатів духовної трансгресії в певному процесі. Зазначене безперечно виступає парадигмою вивчення даоських антропомістичних ідей протягом всього часу їх розвитку. Тож, ми погоджуємось із висновками багатьох вчених-філософів, які визначають, що підґрунтям даосизму виступає духовна трансгресія в усій множині її модифікацій.

Досвід духовної трансгресії та містичний досвід виступають однорідними дефініціями, і можна зробити висновок про духовну трансгресію як про шлях духовного розвитку в контексті певної релігійної традиції. Поряд із цим, для окреслення місця духовної трансгресії в даоській філософії, необхідно звернутись до категоріального апарату даного вчення і лише завдяки цьому визначити духовну трансгресію в даосизмі. В даному випадку доцільно звернутись до семантичної

основи даосизму – Дао, що виступає одним із основних філософських категорій, притаманних всій китайській філософській та культурологічній думці.

Категорія Дао безперечно виступає ідейною парадигмою антропомістичної даоської традиції, зміцненої специфічними рисами духовної трансгресії, яка передбачає не привнесення «суб'єктивного» у навколишній світ, більш того, не вдосконалення й ускладнення «суб'єктивного» у собі, а, навпроти, спрощення і дотримання вже наявної у бутті універсальної «природності».

Дозволяючи всьому йти своїм власним, природним шляхом, займаючи позицію споглядача у житті, підтримуючи медитативний стан розуму, спокійно ставлячись до вимог світу і до власних бажань, людина через усунення власного ілюзорного «єго» досягає єднання із єдиним справжнім Дао як першоосновою світу, тобто фактично повертається до власної самості, єднається із універсальною природою буття, з якою вона насправді ніколи й не розлучалась, перетворює своє тіло і, врешті-решт, стає безсмертною.

Обґрунтування отриманих тезисів має вагоме підтвердження цитатами з базових китайських текстів, що виступають пам'ятками даоського вчення. Систематизація концептуальних положень таких текстів сприяло обґрунтуванню виключного місця духовної трансгресії в даосизмі та вирішального впливу трансгресійних ідей на загальну парадигму даоського вчення.

У підрозділі 2.3. «Модифікації концепту містичної трансгресії в даоських духовних практиках» розглядаються концептуальні засади шляху духовної трансгресії, обґрунтовано роль духовних практик в подоланні такого шляху, вибудовані принципи даоської концепції, котрі реалізуються в метаморфічному уявленні антропологічного космосу.

Підґрунтям розвитку даоської концепції антропологічного космосу виступає «Книга Жовтого дворику» («Хуан тин цзин»), яка є ідейним фундаментом даної концепції. Зазначена праця з'явилась в процесі перетворення даосизму з філософського вчення на релігійну традицію з елементами містики і алхімії, який супроводжувався антропоморфізацією філософських уявлень даосів про внутрішній та зовнішній світ. Процеси що протикають всередині та зовні отримали вигляд певних божеств-променистостей (цзин/шень), поєднаних у єдиному космосі Дао.

Зроблено припущення, що Божества-променистості є багатозначними за своєю природою метафорами, а тому вони якнайкраще пристосовані для опису такого світу, багатовимірного і багатозначного за своєю природою, як світ даоського мікрокосму. Цей світ образів став базовою, центральною схемою в тих писемних пам'ятках організованого даоського руху, які починають широко розповсюджуватися з другої половини IV ст. та виступають предметом наукових досліджень до сьогодні.

Аналізуються окремі положення «Книги Жовтого Дворику», завдяки систематизації яких виявлено синтезовані елементи концепції П'яти сховищ і Шести комор. Важливим твердженням в межах даної концепції є відповідність окреслених елементів внутрішнього космосу людини із Стихіями світу.

Розгляд окремих положень «Су лін цзина» сприяє обґрунтуванню твердження щодо наявності трьох «кіноварних полів», що знайшло розвиток в подальших

філософських ученнях 15 ст.. Заслужує на увагу підхід даосів, які завжди дивилися на тіло людини як на мікрокосм, малий всесвіт. Але світ, за класичними китайськими уявленнями, вічний, а отже, вічним повинно бути і тіло-мікрокосм – подоба цього світу. На досягнення цього стану, втраченого через відступ роду людського від Дао-Шляху універсуму, і спрямовані насамперед практичні методи даоських пустельників і алхіміків. До того ж тріада божеств кіноварних полів має найважливішу функцію – креативну та життєзабезпечуючу. Вони виконують її за допомогою приведення енергії ци в організмі людини до належної циркуляції. Подальший розвиток даоської антропомістики зумовив синкретичне поєднання елементів уявлень щодо енстатичної трансгресії, феноменологічної трансгресії та екстатичної трансгресії, яке утворило поняттєве підґрунтя для становлення вчення про внутрішню алхімію як специфічного вияву китайської інтелектуальної культури.

Дослідження класичних джерел та робіт сучасних науковців дозволили виділити ряд етапів, які проходить даос на шляху до Дао, тобто на шляху духовної трансгресії згідно своєї релігійно-філософської традиції. На шляху духовної трансгресії даос, під керівництвом вчителя, проходить ряд чітко визначених етапів, отримуючи суто індивідуальні наставляння. Учня ведуть крок за кроком, згідно його досвіду. Шлях духовної трансгресії в даосизмі включає в себе як техніку медитативного споглядання, так і різні гімнастичні, дихальні і тому подібні вправи. Прийоми такого роду були широко відомі і в індійській йозі. Медитативна техніка даосизму має схожість також з буддійською медитацією шаматха (тиб. - шине). Однак семантика даоських практик є суттєво іншою, так само як їх функції в структурі релігійної практики в цілому.

У третьому розділі **«Історико-філософська герменевтика містичної трансгресії в даосизмі»** увага зосереджена на уточненні та обґрунтуванні безпосереднього концепту духовної трансгресії в контексті даоського вчення. При цьому, окрім традиційного уявлення даосів розглянуто трансформацію такого концепту в західно-європейській філософській думці.

У підрозділі **3.1. «Гносеологічний вимір трансгресії: кореляції між постструктуралізмом і даосизмом»**, розглянуто особливості європейського постструктуралізму та особливостей даоської духовної трансгресії в антропологічному вимірі.

Сенс застосування поняття трансгресії в якості засобу історико-філософської реконструкції еволюції уявлень даоських мислителів щодо сутності містичного синтезу полягає не тільки у збільшенні суми знань стосовно змісту даоської світоглядної парадигми та її розвитку, але й у переосмисленні сучасного філософського процесу в контексті виявлених феноменів. У попередньому розділі було визначено надзвичайну глибину інтуїції даоських авторів щодо принципових питань пізнання, наявність екзистенційного тлумачення сенсу існування людини, праксеологічний характер даоських учень. Саме ці три виміри визначають напрями подальшого розвитку дисертаційного дослідження.

Концепт трансгресії актуалізовано в постструктуралістських пошуках синкретичної концептуалізації онтології та гносеології, подолання притаманного

європейській традиції поділу між буттям і пізнанням. Саме такий синтез і реалізовано в даоській антропомістиці, що уможливило герменевтику кореляцій між концепціями трансгресії в даосизмі та постструктуралізмі.

Постструктуралізм як напрямок філософії здійснив вагомий вплив на основи європейського філософського мислення. Саме завдяки постструктуралізму відбулося структурно-дисциплінарне, інструментально-методологічне оновлення змістовності філософського знання. Перетворення відбулися у багатьох галузях філософії, в тому числі й області духовної трансгресії. Постструктуралізм виступив підґрунтям постмодернізму.

Вагома роль філософського постмодернізму в сучасному європейському мисленні пов'язана зі зверненням до вельми значущого для інтелектуальних кіл Заходу феномену, який лежить на перетині літератури, критики, філософії, лінгвістики і культурології, – феномену «поетичної мови» або «поетичного мислення», в оформленні якого важливу роль зіграли філософсько-естетичні ідеї даосизму.

Концепції духовної трансгресії даосів корелюють з концептами європейського постструктуралізму, головними представниками якої були Ж. Лакан, М. Фуко, Ж. Дельоз. Кореляції з даоськими концепціями духовної трансгресії зумовлено спробами мислителів вийти за звичні рамки та шаблони мислення, що склалися в європейській філософській думці. Відносна обмеженість останньої, необхідність пошуку нових форм філософського мислення сприяли запозиченню зі східною філософською думкою антропомістичних концепцій, які органічно були вплетені в філософію європейського постструктуралізму. При цьому пошук нових форм філософського мислення був також безпосередньо породженим власним розвитком філософа-постструктураліста – його природною потребою, що виникла в результаті внутрішньої еволюції його духовних запитів. Тому вплив і, відповідно, сприйняття філософсько-естетичних концепцій даосизму, відбувався завжди в умовах змістовного паралелізму загальнокультурних процесів, коли виникли зміни не знаходять у себе відповідної форми і змушені в її пошуках звертатися до іншої культурної традиції.

У підрозділі 3.2. «Герменевтика соціокультурного виміру трансгресії в даоській антропомістиці» встановлено відмінність та спільність рис даоських антропомістичних традицій в Україні та країнах Західної Європи.

Даоська антропомістична традиція є невід'ємною складовою сучасного суспільства як країн Західної Європи, так і України. Виникаючі даоські організації розвиваються й зміцнюють свої позаконфесійні зв'язки для адаптації свого соціального інституту в сучасних західних умовах. Даоська філософія наразі є актуальною для західного суспільства, адже сьогодні людство зіткнулося з багатьма глобальними проблемами: загрозою ядерної та екологічної катастроф, військовими конфліктами, організованою злочинністю, наркоманією, небезпекою негативних наслідків генної інженерії та біотехнології, зростанням соціальної та міжетнічної напруженості та ін. Поступово повертається усвідомлення першорядної важливості духовного відродження та творення. У даному контексті квієтистські положення даоської філософії, концепти недіяння, природності, даоські уявлення про державне

управління, пропагування доброчинності, охорони навколишнього середовища, здорового способу життя, боротьби за мир є життєво важливими і для України і цивілізації в цілому.

Простежено генезис та формування традиції трансгресії, розглядаючи його, як особливу практику та як сукупність філософських вчень, де центральну роль відіграє сакральність. Тому ми дослідили взаємозв'язок даоської антропомістики та виявили спільність їхніх смислових конструктів, що розглядаються, як символізм, холізм та інтуїтивізм.

Показано, що екзистенція людини в світі починається з співвідношення з межею особистісного буття. Саме з усвідомленням своєї смертності людина відрізняється від тварини. І сучасне розуміння того, що людське життя закінчується і має свою межу показує онтологію людини. Гносеологічний аспект поняття трансцендентного зводиться до усвідомлення певної перепони, яка завжди стоїть між тим, хто пізнає, і тим, що пізнається, і зумовлена апріорними формами сприйняття і мислення. Таким чином, пошуки шляхів подолання гносеологічної обмеженості приводять до дослідження такої форми духовної культури, як трансгресія.

З точки зору підходу М. Вебера, китайська філософія даосизму виступає способом життя та мислення даоса. Для вченого важливим було прояснення ролі релігійно-філософських ідей у соціальних змінах. За способом ставлення до «світу», який і визначає цю роль, М. Вебер виділив три найзагальніші типи релігій: перший тип – це релігії пристосування до світу (конфуціанство, даосизм, релігії Китаю), другий тип – релігії втечі від світу (індуїзм, буддизм, релігії Індії), третій тип – релігії оволодіння світом (іудаїзм, християнство). Особливості східних релігій, на думку М. Вебера, стали завадою для індустріального розвитку Китаю та Індії. Утім, класифікація релігій М. Вебера виглядає сьогодні дещо застарілою.

Представник франкфуртської школи Е. Фромм, констатує зростаючий інтерес до даосизму та дзен-буддизму, проводив паралелі між цим східним вченням і західним психоаналізом. Визначені як явище макрорівня соціальної взаємодії за допомогою поняття культурної форми уявлення щодо духовної трансгресії стосуються єдності з надприродним, що реалізується поза офіційними інституціями церкви та її символічним універсумом. Подальший розвиток даоської антропомістики зумовив синкретичне поєднання елементів уявлень щодо енстатичної трансгресії, феноменологічної трансгресії та екстатичної трансгресії, яке утворило поняттєве підґрунтя для становлення вчення про внутрішню алхімію як специфічного вияву китайської інтелектуальної культури.

Праксеологічний характер даоського містицизму постав фактором збереження даоської традиції і потребує соціокультурної аналітики сучасної рецепції елементів цієї традиції в сучасних умовах.

У підрозділі 3.3. «Містицизм української культури та концепт трансгресії в даосизмі: горизонт онтологічної кореляції» досліджено засади та прояв симбіозу української та східної філософії в контексті формування екзистенціальних інтенцій.

Зокрема проаналізовано праці Ліни Костенко як найбільш вагомий прояв даоських антропомістичних ідей в класичній українській літературі. Даоси завжди знаходили зв'язок між тілом всесвіту та серцем людини. Григорій Сковорода, який був видатним поетом та філософом, основоположником кордо-центризму. Він характеризував, що людина і є серце. Саме тому ми знаходимо тісний зв'язок між українською філософією кордоцентризму з філософією даосизму.

Проте не тільки близькість цих двох вчень визначає вплив філософії даосизму на трансгресійне перетворення в сучасній Україні. Протягом останніх років новий рух призвів до популяризації в Україні практики різних методів, прийомів і комплексів з багатого набору внутрішньої алхімії даосів під назвою цигун.

Серед сучасних українців давньокитайські трактати «Баопу-цзи», «Лао-цзи», «Цань тун-цзи», «Гуань-інь-цзи», «Чжуан-цзи» дуже часто знаходять заікавленість через те, що пріоритети та цінності людей практично з тих пір не змінилися, як і в ті часи, люди бажають отримувати більше, ніж вони мають, прагнуть влади та багатства. Як і багато тисяч років тому люди страждають, для того, щоб щось отримати, а потім хвилюються, щоб це не втратити. І так по колу. Тому настанови даоських майстрів допомагають задуматись над своїм життям, побачити, що є дійсно потрібним, а що – малозначущим, і можуть наблизити нас до реалізації свого призначення, пізнання своєї істинної природи. Водночас ідеї даоської антропомістики серйозно досліджуються в Україні в рамках даоських організацій, зокрема в діючій в нашій країні ГО «Товариство Даоського Тай Чі в Україні».

Українська культура також містить елементи антропомістики, архетипічний прошарок національної культури збудовано навколо взаємниченого зв'язку між людиною та землею, який можна назвати хтонічним містицизмом. У заключному підрозділі дисертації буде досліджено кореляції між містичними мотивами української культури та елементами даоської антропомістики.

ВИСНОВКИ

Критичний огляд наукової літератури дозволив ідентифікувати актуальні тенденції щодо історико-філософського аналізу еволюції даоської світоглядної системи, які засвідчують домінування двох взаємовиключних позицій наукового дослідження ненаукових форм світогляду: об'єктивістський дескриптивізм та суб'єктивістська апологетика.

Подолання суперечностей між двома підходами виступає ключовим критерієм розбудови методологічного апарату історико-філософської реконструкції елементів даоської поняттєвої парадигми. Вирішення такого завдання вимагає доповнення класичного археологічного підходу до історії ідей елементами конструктивної герменевтики форм мислення минулих епох засобами сучасного філософського мислення. У контексті цієї дисертації постструктуралістське поняття трансгресії використано в якості засобу історико-філософської герменевтики даоського антропомістичного дискурсу, який дозволив виявити іманентний даоському мисленню горизонт подолання бінарно-лінійної моделі діалектики.

Витлумачення різноманітних форм містицизму в руслі антропомістики відкриває можливість виявити онтологічний вимір суб'єктивності містичного досвіду, ідентифікувати семіотичну природу того уявного всесвіту, що має бути інтеріоризованим і утворити трансцендентальний простір внутрішнього споглядання як феноменологічної основи формування містичного досвіду. Історико-філософська реконструкція онтологічного виміру даоського містицизму вимагає застосування методів феноменології та філософської герменевтики задля експлікації структур становлення містичної свідомості в духовних даоських практиках.

Поняття трансгресії уможливило евристичну реінтерпретацію ключового елемента будь-якої онтології, а саме: сукупності загальних ознак того стану, коли окремі види сущого переживають сутнісне перетворення, набуваючи новітніх якостей. І якщо постструктуралістське поняття трансгресії було народжене з критики гегелівського *Aufhebung*, філософського уявлення про стан зняття логічного протиріччя, то в проекції на дотеоретичні форми мислення концепт трансгресії поцілює в сутнісне осердя релігійної або міфологічної свідомості – уявлення про містичний стан трансформації буття адепта і його єднання з абсолютом.

Дослідження еволюції даоських уявлень про містичний синтез дозволило виявити три послідовні модифікації концепту трансгресії в даоській антропомістиці: енстатичний концепт трансгресії класичного даосизму, концепт трансгресії як внутрішнього екстазу свідомості в даосизмі Чжуан-цзи та концепт трансгресії як зовнішній екстаз в духовних практиках релігійного даосизму.

Подальший розвиток даоської антропомістики зумовив синкретичне поєднання елементів уявлень щодо енстатичної трансгресії, феноменологічної трансгресії та екстатичної трансгресії, яке утворило поняттєве підґрунтя для становлення вчення про внутрішню алхімію як специфічного вияву китайської інтелектуальної культури.

Проте, такий розвиток не призвів до нівелювання гносеологічного змісту трансгресії в системі даоських духовних практик, який полягає у злитті горизонтів та гармонізації засобів пізнання зовнішнього світу та зосередженості на внутрішніх станах суб'єкта пізнання, яке забезпечується поєднанням елементів метафізики, діалектики і трансгресії.

Важливим завданням української науки наразі є утворення глобального контексту розуміння специфіки української інтелектуальної культури. У межах дисертації було здійснено спробу виявити кореляції між антропомістичними елементами української культури та даоської традиції. встановлено, у результаті було показано, що даоські уявлення щодо енстатичної трансгресії та українська хтонічна містика засновані на міфологемі єдності людини з землею.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Бутко Ю.Л. Ідеал досконаломудрого («ШЕН-ЖЕНЬ») в філософії даосизму // Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія : Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства : збірник наук. праць / [за ред. Л.І. Мозгового]. – Вип. 3. – Слов'янськ : ДДПУ, 2015. – С. 166-174.

2. Бутко Ю.Л. Шлях духовної трансгресії в контексті філософії даосизму//Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія : Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства : збірник наук. праць / [за ред. Л.І. Мозгового]. – Вип. 4. – Слов'янськ : ДДПУ, 2016. – С. 122-128.

3. Бутко Ю.Л. Духовні практики даосизму // Грані : Науково-теоретичний Альманах. – 2016. – Вип. 2 (№130). – С. 151-154.

4. Бутко Ю.Л. Філософія даосизму в сучасній Україні // Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія : Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства : збірник наук. праць / [за ред. Л.І. Мозгового]. – Вип. 7. – Слов'янськ : ДДПУ, 2017. – С. 82-87.

5. Бутко Ю.Л. Генеза даоської антропомістичної традиції // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. Ред. В. М. Вашкевич. – Київ.,2016. – Вип. 106 (№3). – С. 267-270.

6. Бутко Ю.Л. Філософія даосизму в контексті трансгресійних перетворень в сучасній Україні // Науковий журнал «Молодий вчений». – 2017. – №43. – С. 34-38.

7. Бутко Ю.Л. The influence of the Taoist anthropomistik tradition on the modern Ukrainian society // Гілея : науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. Ред. В. М. Вашкевич. – 2017. – Вип. 122 (№4). – С. 289-291.

АНОТАЦІЯ

Бутко Ю. Л. Концепція духовної трансгресії в даоській антропомістиці. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук (доктора філософії) зі спеціальності 09.00.05 – історія філософії. – Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет», Слов'янськ, 2018 р.

Дисертація присвячена концепції духовної трансгресії в даоській антропомістиці. У роботі висвітлені основні джерела формування трансгресії в даоській китайській традиції. Встановлені етапи розвитку даоської антропомістичної традиції. В дисертації висвітлюється суспільне та індивідуальне у трансгресії даосизму в контексті української філософії та виявлені прояви феномену даоської трансгресії в концепціях європейського постструктуралізму. Відмічається, що східна морально-етична спадщина виробила власний специфічний понятійний апарат, стосовно трансгресії.

В роботі здійснено системний аналіз даоської концепції антропомістичного космосу та «внутрішніх божеств». Сформована нова інтерпретація категорій трансгресія, трансценденція, та антропомістика. Проаналізовано антрополого-містичну есенціальну ознаку феномена трансгресії як прагнення певного

необмеженого ресурсу, спрямованого на прорив із дискретно детермінованого світу до сфери трансцендентного. У дослідженні розкриті взаємозв'язки між людиною і навколишнім світом.

Ключові слова: концепт, трансгресія, антропомістика, даосизм, містичний досвід, герменевтика.

SUMMARY

Butko Y.L. The concept of spiritual transgression in Daoist anthropomisticism.

– Manuscript.

The dissertation for a candidate's degree of Philosophical sciences on the speciality – 09.00.05 – history of philosophy. – State Higher Educational Establishment «Donbass State Pedagogical University», Slovyansk, 2018.

The dissertation is devoted to the concept of spiritual transgression in Daoist anthropomistics. The paper highlights the main sources of transgression formation in the Daoist Chinese tradition. Stages of development of Daoist anthropomistic tradition are established. The dissertation covers the social and individual transgression of Daoism in the context of Ukrainian philosophy and reveals the manifestations of the phenomenon of Daoist transgression in the concepts of European post-structuralism. It is noted that the eastern moral and ethical heritage developed its own specific conceptual apparatus in relation to transgression. The system analysis of the Daoist conception of the anthropomistic space and the "internal deities" is carried out. The anthropological-mystical essential feature of the phenomenon of transgression as an aspiration of a certain unlimited resource, aimed at breakthrough from a discretely deterministic world to the sphere of transcendence is analyzed. The study reveals the relationship between person and the outside world.

This plurality of identity is a point most obviously valid in Daoism, which during the more than two thousand years of its existence has evolved in close interaction with the other major traditions of China, notably Confucianism, Buddhism, ethnic creeds, and popular religion. To the present day, the religion thus consists of a multiplicity of beliefs and practices, a fact that has presented a major challenge to scholars attempting to grapple with what exactly Daoism is. This challenge, as well as the development of the religion itself, can well be understood as the continuous interaction of the two forces of differentiation and integration, the move to change in accordance with political and economic developments and to adopt ever new forms and patterns from a variety of different sources versus the urge to create stability and continuity through the establishment of belief systems, lineage lines, rituals, and valid myths.

Over the centuries, different aspects and schools of Daoism have favored different modes of sacralization and identity formation, each placing its key emphasis on one pattern and paying less attention to the others. Thinkers or literati Daoists, often working in the wake of Laozi and Zhuangzi, thus have opted to formulate belief systems, yet they were also committed to their inspiring models and their myths and followed regimens of

ritually formalized self-cultivation to enhance the philosophers' concepts in their lives. The members of the early movements, Great Peace and Celestial Masters, focused on ritual patterns and behavioral models, but they also had a clear belief system – including a new level of transcendence that allowed them to experiment with new social forms and ethnic integration—and required a strong commitment of members to the group, as expressed in sexual rites and the use of confession rather than medicine to heal diseases.

Throughout history, Daoist communities have been open to others and have welcomed outsiders and non-Daoist ways. Daoist temples, therefore, often were and are community temples; Daoist offerings have included blood sacrifices in adaptation of popular practices; Daoist hand gestures and incantations have integrated Buddhist mudras and mantras; Daoist rituals of salvation of the dead have been similar to Buddhist and popular practices; and even the uniquely Daoist practice of sending announcements, petitions, and memorials to the To delineate a Daoist identity through ritual, scholars must examine the rites for their uniquely Daoist aspects. Thus, for example, Daoist ritual gestures can be described as unique in that the different parts of the hand are correlated with different aspects of the cosmos, and even though the gesture may have an Indian name and imitate Buddhism, its cosmic meaning and impact on the universe are strictly Daoist. Similarly, there may be offerings of pigs and other animals during a Daoist *jiao*, but they are placed far away from the most holy activity. The ritual banquet, moreover, in Buddhism enacts the welcome that a host extends to his or her guest; in Daoism it is an audience with the celestials. And, most importantly, the Daoist priest becomes, for the duration of the ritual, a celestial officer, his or her task the conveyance of formal orders to the heavenly administration. In all these ways of forming Daoist identity, specific concepts, images, metaphors, and symbols play a pervasive role, constructing a valid network of ideas and a flow of narrative to show how to be Daoist in this world.

The keywords: concept, transgression, anthropomism, Taoism, mystical experience, hermeneutics.

АННОТАЦИЯ

Бутко Ю.Л. Концепция духовной трансгрессии в даосской антропомистике. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук (доктора философии) по специальности 09.00.05 – история философии. – Государственное высшее учебное заведение «Донбасский государственный педагогический университет», Славянск, 2018.

Диссертация посвящена концепции духовной трансгрессии в даосской антропомистике. В работе освещены основные источники формирования трансгрессии в даосской китайской традиции. Установлены этапы развития даосской антропомистической традиции. В диссертации освещается общественное и индивидуальное в трансгрессии даосизма в контексте украинской философии и выявлены проявления феномена даосской трансгрессии в концепциях европейского постструктурализма. Отмечается, что даосизм выработал свой специфический понятийный аппарат концептуализации трансгрессии. В работе осуществлен системный анализ даосской концепции антропомистического космоса и «внутренних

божеств». Разработана новая интерпретация категорий трансгрессии, трансценденция, и антропомистика. Проанализированы горизонты корреляции трансгрессии, как стремления определенного неограниченного ресурса, направленного на преодоление дискретно детерминированного мира в сфере трансцендентного. В исследовании раскрыты взаимосвязи трансгрессии как отношения между человеком и окружающим миром.

Ключевые слова: концепт, трансгрессия, антропомистика, даосизм, мистический опыт, герменевтика.